

sunda Basra âlimlerinin en meşhurlarından biri olduğunu zikretmekte, talebesi olan Müberred, Sîbeveyhi'den sonra nahvi en iyi onun bildiğini söylemektedir. Câhiz'e göre de zamanının üç büyük nahivcisinden biridir. Güçlü bir diyalektiğe sahip olan Ebû Osman yaptığı tartışmalarda daima galip gelmiş, bu arada birçok konuda Ahfeş el-Evsat'la tartışıp onu susturmuştur. Tabakat kitaplarında onun yaptığı tartışmalardan çeşitli örnekler mevcuttur.

Halife Vâsiğ - Billâh'la tanışması, bir câriyenin, halifenin huzurunda Ümeyye b. Ebû's-Salt'ın şiirindeki bir kelimeyi okuyuşuna itiraz edilince, söz konusu kelimeyi Basra'nın en büyük âlimi Ebû Osman el-Mâzinî'nin de aynı şekilde okuduğunu söylemesi üzerine Sâmerâ'da saraya davet edilmesiyile başlamış, aralarındaki münasebet zamanla gelişmiş ve Vâsiğ - Billâh Ebû Osman'a maaş bağlamıştır. Sarayla irtibatı Mütevekkil - Alellah zamanında da (847-861) devam eden Ebû Osman Basra'da vefat etti.

İtikadî yönden İmâmiyye mezhebine mensup olan Ebû Osman bazı konularda Mürcie görüşünü benimsemiştir. Bu ilimlerde hocası kelâmçıların imamlarından İbn Mîsem'dir.

Ebû Osman el-Mâzinî nahivden ziyade sarfla ilgilenmiş, daha önce nahivle birlikte ele alınan sarfı müstakil bir ilim halinde tedvin eden ilk dilci olmuştur. Dilde kıyasa büyük önem vermiş, kıyasa uymayan şeyleri Kur'an'da bile olsa reddetmiştir.

Eserleri. Birçok meselede Sîbeveyhi ve Halîl b. Ahmed'e muhalefet eden Ebû Osman el-Mâzinî'nin değişik konularda yazdığı eserleri içinde en önemlisi *et-Taşrif**'tir. Bir sarf mukaddimesi olan eser, Sîbeveyhi'nin *el-Kitâb*'ındaki sarfla ilgili dağınık meseleleri bir araya getirmiştir. Esere İbn Cinnî'nin yaptığı *el-Munşif* adlı şerh İbrâhîm Mustafa ve Abdullah Emîn tarafından neşredilmiştir (I-III, Kahire 1373-1379/1954-1960). Ebû Osman'ın kaynaklarda zikredilen diğer eserleri şunlardır: *Kitâb fi'l-Kur'ân*, *İlelî'n-nahv*, *Tefsîru Kitâbi Sîbeveyhi*, *Mâ yelhanû fihi'l-âmme*, *Kitâbü'l-Elif ve'l-lâm*, *Kitâbü'l-Arûz*, *Kitâbü'l-Şavâfi*, *Kitâbü'd-Dibâc fi cevâmi'i Kitâbi Sîbeveyhi*, *Kitâbü't-Ta'lik*.

Ebû Osman el-Mâzinî hakkında R. A. Ubeydî tarafından *Ebû Osmân el-Mâ-*

zinî ve mezâhibuhû fi's-sarf ve'n-nahv (Bağdad 1969) adlı bir çalışma yapılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû't-Tayyib el-Lugavî, *Merâtibü'n-nahviyyîn* (nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl), Kahire 1375/1955, s. 77-80; Sîrâfî, *Ahbarü'n-nahviyyîne'l-Başriyyîn* (nşr. Muhammed İbrâhîm el-Bennâ), Kahire 1405/1985, s. 85-95; Ebû Bekir ez-Zübeydî, *Tabakâtü'n-nahviyyîn ve'l-lugaviyyîn* (nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl), Kahire 1392/1973, s. 87-93; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Flügel), s. 57; İbn Cinnî, *el-Munşif* (nşr. İbrâhîm Mustafa - Abdullah Emîn), Kahire 1379/1960, III, 313-343; Hatib, *Târîhu Bağdâd*, VII, 93; İbnü'l-Enbârî, *Nuzhetü'l-elibbâ** (nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl), Kahire 1386/1967, s. 182-187; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba**, VII, 107-128; İbnü'l-Esîr, *el-Lübâb*, III, 145; İbnü'l-Kıftî, *İnbâhü'r-ruvâi*, I, 281-291; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 283-286; Abdülbâkî b. Abdülmecîd el-Yemânî, *İşâretü't-ta'iyîn fi terâcimi'n-nühât ve'l-lugaviyyîn* (nşr. Abdülmecîd Diyâb), Riyad 1406/1986, s. 61-62; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ**, XII, 270-272; Safedî, *el-Vâfi*, X, 211-216; Taşköprizâde, *Mezûâtü'l-ulûm*, I, 172-174; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, X, 352-353; İbn Hacer, *Lisânü'l-Mizân*, II, 57; İbn Tağrîberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, II, 329; Süyûtî, *Buğyetü'l-uvâ't*, I, 463-466; Hânsârî, *Ravzâtü'l-cennât*, II, 134-138; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 168; Sezgin, *GAS*, IX, 75-76, 179-180; Şevkî Dayf, *el-Medârisü'n-nahviyye*, Kahire 1968, s. 115-122; Ömer Feruh, *Târîhu'l-edeb*, II, 293-294; Seyyid Hasan es-Sadr, *Te'sîsü's-Şî'a*, Beyrut 1401/1981, s. 71-72; A'yânü's-Şî'a, III, 594-598; C. Zeydân, *Âdâb*, I, 488; R. Sellheim, "al-Mâzinî", *El²* (İng.), VI, 954-955.

☞ HÜSEYİN ELMALI

EBÛ OSMAN en-NEHDÎ

(أبو عثمان النهدي)

Ebû Osmân Abdurrahmân
b. Mil (Mül, Mel) b. Amr en-Nehdî
(ö. 100/718-19)

Muhaddis ve mücahid tâbiî.

Câhiliye devrinde doğdu. Kudâa kabilesinin Nehd koluna mensuptur. Ebû Hâtîm er-Râzî onun kavminin *arif**'i olduğunu belirtmektedir. Hz. Peygamber hayatta iken İslâmiyet'i kabul etmekle beraber kendisiyle görüşemedi. Münzevi yaşamayı sevdiği anlaşılan Ebû Osman Hz. Ebû Bekir ile de görüşemedi. Onun vefatından sonra Medine'ye göç etti. Hz. Ömer devrinden itibaren İslâm fetihlerine katılarak Yermük, Kâdisiye, Celûlâ, Tüster, Nihâvend, Azerbaycan ve Köprü savaşlarında bulundu. Nihâvend Savaşı'nı kazandıklarını Hz. Ömer'e o müjdeledi. Bir ara ihtisablık görevini üstlendi. Kerbelâ Vak'ası'ndan sonra (61/680) Resûlullah'ın torununun şehid edildiği

yerde duramayacağını söyleyerek ikaamet etmekte olduğu Küfe'den ayrıldı, Basra'ya yerleşti.

Selmân-ı Fârisî ile on iki yıl arkadaşlık yaptığını söyleyen Ebû Osman en-Nehdî Hz. Ömer, Hz. Ali, Abdullah b. Mes'ûd, Übey b. Kâ'b, Sa'd b. Ebû Vakkâs, Ebû Hüreyre, Abdullah b. Abbas ve Üsâme b. Zeyd gibi sahâbilerden rivayette bulundu. Bağdat'ta sahâbî Cerîr b. Abdullah'ın derslerini takip etti. Kendisinden de Kâtâde b. Diâme, Humeyd et-Tavîl, Süleyman b. Tarhân, Eyyûb es-Sahtiyânî vb. âlimler hadis rivayet ettiler. Rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer almış, Übey b. Kâ'b'dan rivayet ettiği hadisler Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'in de topluca bir araya getirilmiştir (V, 132-133). İbn Sa'd, Ali b. Medîni, Ebû Hâtîm er-Râzî, Nesâî ve İbn Hibbân gibi hadis otoriteleri onun güvenilir bir râbi olduğunu söylemişlerdir.

Muhadramûn* dan ve 130 yıl yaşadığı için de muammerûn* dan kabul edilen Ebû Osman en-Nehdî 100 (718-19) yılında Basra'da vefat etti. 95 (714) veya 105'te (723) öldüğü de rivayet edilmektedir.

Talebelerinden Süleyman b. Tarhân onun gece gündüz ibadet ettiğini, devamlı oruç tuttuğunu, üzerine bağımlık gelinceye kadar namaz kıldığını söylemektedir. Ayrıca altmış defa hac ve umre yaptığı nakledilmektedir. Câhiliye dönemiyle ilgili, inanç tarihi bakımından önemli sayılabilecek bazı hâtıralarıyla şu sözü kaynaklarda zikredilir: "130 yıl yaşadım; bu zaman zarfında her şeyin eskiyip değiştiğini gördüm; fakat gönüldeki istek ve arzular hiçbir değişikliğe uğramadı".

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, V, 132-133; Süfyan es-Sevrî, *Tefsîr*, Beyrut 1403/1983, s. 369-370; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 97-98; Buhârî, *et-Târîhu's-şâgîr*, I, 235; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Sâvî), s. 188; Dülâbî, *el-Künâ ve'l-esmâ**, Beyrut 1983, II, 26; İbn Ebû Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, V, 283-284; Hatib, *Târîhu Bağdâd*, X, 202-205; İbn Abdülbîr, *el-İstî'âb*, II, 427-429; İbnü'l-Kaysarânî, *el-Cem' beyne ricâli's-Şahîthayn*, Haydarâbâd 1323, s. 282; İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü's-şafue*, III, 200-201; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, III, 60; IV, 219, 223, 591; a.m.f., *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), III, 497-498; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ**, IV, 175-178; a.m.f., *Tezkiretü'l-huffâz*, I, 65-66; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân* (Cubûrî), I, 236; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IX, 190-191; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 98-99; a.m.f., *Tezhibü't-Tezhib*, VI, 277; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz* (Ömer), s. 25; Hazrecî, *Hulâsatü Tezhib*, s. 235; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, I, 118.

☞ İSMAİL L. ÇAKAN